

گزارشی در مورد شیوه‌های تدریس در مدارس خاص الزامات آموزش به نابینایان

گفت‌وگو

طبق آخرین آمار سازمان بهداشت جهانی (Who) حدود ۴۵ میلیون نفر نابینا در دنیا زندگی می‌کنند و هر سال یک تا ۲ میلیون نفر به این آمار افزوده می‌شود؛ زیرا در هر ثانیه پنج نفر و در هر دقیقه یک «کودک» در دنیا نابینا می‌شود. از این تعداد نیز ۱۵۰ هزار نفر در کشور ما هستند که با احتساب افراد کم‌بینا این رقم به ۷۵۰ هزار نفر می‌رسد که به در جات مختلفی اختلال بینایی دارند. همچنین بر اساس گزارش اداره سلامت چشم و پیشگیری از نابینایی وزارت بهداشت، حدود ۳۰ هزار کودک کم‌بینا و ۷ هزار و ۵۰۰ کودک نابینا در کشور وجود دارد. این آمار نمایانگر الزامات بسیاری است که یکی از اصلی‌ترین آنها اهمیت آموزش به نابینایان است. در این بین خانواده‌های بسیاری هستند که همواره یکی از نگرانی‌هایشان تحصیل و آموزش کودکان نابینا خود در مدارس است. بدیهی است کودکان نابینا و کم‌بینا برای آموزش و فراگیری دروس و همچنین بسیاری از مهارت‌ها همچون مهارت‌های اجتماعی به شیوه‌هایی متمایز از کودکان بینابین نیاز دارند.

با توجه به وجود برخی تفاوت‌ها و نیازمندی‌ها بین دانش‌آموزان بینا و دانش‌آموزان نابینا، معلمان و مربیان باید نکاتی را در خصوص فضا و محتوای کلاس‌های آموزشی این دانش‌آموزان بدانند که از جمله آن می‌توان به مواردی مانند توجه داشتن به تفاوت‌های فردی در کلاس و آموزش انفرادی، تدارک اشیاء و وسایل ملموس در برنامه‌های آموزش کودکان نابینا، لزوم توجه به جامعیت برنامه‌های آموزشی و به وجود آوردن محرک‌ها و انگیزه‌های فوق‌العاده در آموزش کودکان نابینا اشاره کرد.

انواع روش‌های آموزش کودکان نابینا و کم‌بینا

خط بریل: ابداع‌کننده این روش، «لوئی بریل» است که خود از نارسایی بینایی رنج می‌برد. او این سیستم مخصوص را برای آموزش افراد نابینا معرفی کرد. در این روش، یادگیری و خواندن حروف و کلمات به کمک حس لامسه از روی کاغذهای مخصوص که توسط دستگاه مخصوص به صورت برجسته نوشته شده، امکان پذیر است.

استفاده از بینایی موجود: با توجه به اشکالاتی که در روش بریل وجود دارد، تا حد امکان افراد سعی می‌کنند از باقی مانده بینایی خود بیشترین استفاده را کنند. جلو آوردن کتاب و یا به کار بردن عدسی‌ها جزء این روش است، اما باید بدانید به کار بردن عینک و عدسی‌های قطور موجب آزار و اذیت چشم‌ها می‌شود.

آموزش گوش دادن: یکی از روش‌های دیگر آموزش کودکان نابینا، آموزش «عادت به گوش کردن» است که توسط نوارهایی که از قبل ضبط شده صورت می‌گیرد. برنامه‌های رایانه‌ای بسیاری آموزش کودکان نابینا: برای آموزش کودکان نابینا، برنامه‌های رایانه‌ای و نرم‌افزارهایی طراحی شده است. به عنوان نمونه می‌توان به این موارد اشاره کرد:

- ۱- نرم‌افزار چاپگر بریل و یا ترجمه بریل
- ۲- نرم‌افزار تشخیص حروف دیداری

این دستگاه متون اسکن شده را به اطلاعات قابل استفاده توسط کامپیوتر تبدیل می‌کند و به شخص این امکان را می‌دهد که با خروجی‌های صوتی موضوعات و مطالب را گوش دهد.

مدرسه خاص یا آموزش فراگیر

اشرف کریمی که چهل سال سابقه تدریس به کودکان و دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا، تألیف و ترجمه از جمله کتاب برنامه‌ریزی درسی جهت‌یابی و حرکت، تدریس به همکاران آموزشی در حوزه آسیب‌بینایی در سطح کشور و همچنین تخصص در آموزش به کودکان نابینا- ناشنوا را در کارنامه کاری خود دارد، درباره انواع مدارس ویژه دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا می‌گوید: «تاریخ آموزش ویژه برای کودکان نابینا و کم‌بینا، شاهد جاگماری این

دانش‌آموزان در مدارس خاص شبانه‌روزی، مدرسه‌های خاص روزانه، کلاس خاص در مدرسه دولتی و آموزش فراگیر در مدرسه‌های دولتی بوده است. تقریباً از دو دهه پیش با داغ شدن بحث «آموزش فراگیر» در کشورهای پیشرفته جهان، ایران هم با پیوستن به کنوانسیون پذیرفت که آموزش فراگیر را برای تمامی دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه در کشور محقق سازد. حاصل این بود که والدین میان تحصیل فرزندان‌شان در مدرسه‌های خاص یا مدرسه‌های دولتی و غیردولتی در محل سکونت قدرت انتخاب پیدا کردند؛ هرچند گروهی از آنان برای این انتخاب دچار تعارض شدند. تعارض این بود که آیا بهتر است تحصیل فرزندان نابینا یا کم‌بینایی آنان در مدارس خاص ادامه یابد یا در مدرسه‌های دولتی و غیردولتی نزدیک محل سکونت‌شان؟»

کریمی در راستای حل این تعارض و به طور کلی پاسخ به دغدغه مخاطبان در خصوص انتخاب مدرسه برای کودکان نابینا این‌طور توضیح می‌دهد: «برای پاسخگویی به این سؤال بهتر است نقاط مثبت و منفی هر یک از این دو امکان را برای دانش‌آموزان دارای آسیب بینایی به طور مختصر بررسی کنیم.»

الف- مدرسه خاص

نقاط مثبت مدرسه خاص:

- ۱- در این مدرسه مربیان و آموزگاران متخصصی حضور دارند که با نیازهای این دانش‌آموزان آشنا هستند.
- ۲- در این مدرسه منابع و مواد آموزشی مورد نیاز در دسترس دانش‌آموزان و معلمان قرار دارد.
- ۳- دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا نسبت به شرایط یکدیگر آگاهی کافی دارند.

ب- آموزش فراگیر

نقاط مثبت آموزش فراگیر:

- ۱- دانش‌آموز آسیب‌دیده بینایی در این نوع مدارس با همسالان بینایی خود آشنا می‌شود و به برقراری ارتباط با آنها نیز عادت می‌کند.
- ۲- دانش‌آموزان مدرسه عادی نسبت به نیازها و توانایی‌های دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا شناخت پیدا می‌کنند که منجر به ایجاد تعاملی بهتر با آنان می‌شود.
- ۳- در این نوع مدارس، دانش‌آموز روابط اجتماعی

عادی را یاد می‌گیرد که برای زندگی مستقل او در آینده مفید خواهد بود.

نقاط منفی آموزش فراگیر:

- ۱- منابع و مواد آموزشی لازم، به موقع در دسترس دانش‌آموز قرار نمی‌گیرد.
- ۲- آموزگاران مدارس عادی از شیوه‌ها و راهبردهای آموزشی مناسب آگاهی کافی ندارند.
- ۳- در این نوع آموزش، احتمال در انزوا قرار گرفتن دانش‌آموز دارای آسیب بینایی وجود دارد.

اهمیت مدارس استثنایی در بهبود زندگی نابینایان

فاطمه دشتی، دبیر رابط دانش‌آموزان تلفیقی نابینان نیز با بیان مختصری از تاریخچه آموزش این قشر در ایران به آینه‌نو می‌گوید: «اگر بخواهیم تاریخچه مختصری از آموزش نابینایان را بیان کنیم باید گفت که نخستین تلاش‌ها در زمینه آموزش نابینایان در ایران به سال ۱۲۹۹ شمسی مربوط می‌شود. در این سال، کار تعلیم و تربیت دانش‌آموزان نابینا بسا جذب پنج دانش‌آموز نابینا در مدرسه‌ای در تبریز آغاز شد و توسط شخصی به نام «رنست پاستور کریستوفل» توسعه یافت. تا سال ۱۳۱۹ این مدرسه دارای ۴۵ دانش‌آموز بود. در سال ۱۳۲۵ یک خانم انگلیسی، آموزگاهی برای دختران نابینا به نام «نورآیین» در شهر اصفهان تأسیس کرد. نخستین کلاس درس نابینان در تهران در سال ۱۳۲۹ در آموزشگاه رودکی تشکیل شد. نقطه شروع آموزش در فارس به سال ۴۳ بزمی می‌گردد و در سال ۴۹ آموزشگاه «شوریده شیرازی» افتتاح شد.»

وی که به گفته خود به کار کردن و آموزش به دانش‌آموزان نابینا و کم‌بینا عشق ورزیده و عاشق کارش است، در خصوص الزام و ضرورت تحصیل در مدارس استثنایی برای کودکان نابینا و کم‌بینا و همچنین ورود به مدارس عادی گفت: «از آنجایی که تدریس برای کودکان نابینان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، آموزش باید به شیوه‌ای خاص و قبل از ستین دبستان و با آموزش والدین در منزل آغاز شود. ابتدا باید والدین مورد آموزش قرار گیرند که پذیرش چنین کودکی همراه با معلولیت خاص در اولویت قرار دارد. تقویت لامسه و اندکی جهت‌یابی و حرکت از آموزش‌های دیگری است که به والدین ارائه می‌شود که به کودک خود در منزل آموزش دهند تا برای ورود به پیش‌دستانی و دبستان آمادگی لازم داشته باشد.»

دشتی اضافه می‌کند: «دانش‌آموزان در مقطع دبستان علاوه بر آموزش دروس، جهت‌یابی و حرکت، کار با عصا، تقویت لامسه و شنوایی، خودمراقبتی، خودیاری و مهارت‌های زندگی را نیز می‌آموزند. اگر دانش‌آموز در دوره اول مقطع ابتدایی (کلاس اول، دوم و سوم) خط بریل را آموزش ببیند و لامسه‌اش به خوبی تقویت

شود، به راحتی قادر به تحصیل در مدارس عادی و در کلاس ویژه خود است؛ یعنی آموزش تلفیقی فراگیر که در آن دانش‌آموز استثنایی (نابینا، کم‌بینا، ناشنوا، کم‌شنوا، حسی حرکتی و اوتیسم) می‌تواند در مدارس اصطلاحاً عادی (پذیر) در کنار همسالان خود آموزش ببیند و یک آموزگار یا دبیر به عنوان دبیر رابط هفته‌ای یک‌بار - بسته به نیاز دانش‌آموز - در مدرسه حضور یابد و آموزش‌های تکمیلی را به دانش‌آموز و معلم وی (معلم مدرسه پذیر) ارائه دهد.»

این دبیر که ۲۸ سال سابقه آموزش به دانش‌آموزان نابینا را دارد، در پاسخ به این پرسش که دسترسی به کتب درسی (بریل و صوتی) برای این قشر با چه مشکلاتی روبه‌رو است، تصریح می‌کند: «متأسفانه اکثر مواقع کتب بریل یا به صورت ناقص به دست دانش‌آموز می‌رسد یا نیمه‌ای از سال تحصیلی می‌گذرد و آنگاه در اختیار دانش‌آموز قرار می‌گیرد. از آنجا که بیشتر کتب درسی، مخصوصاً در مقطع متوسطه اول و دوم، به صورت صوتی ارائه می‌شود اکثر دانش‌آموزان از خواندن چنین کتاب‌هایی عاجز هستند. طبق گزارش‌ها و شکایات دانش‌آموزان، جلو و عقب بردن قسمت مورد نظر مطلبی که می‌خوانند برای آنان مشکل است و از طرف دیگر نیز یکنواخت خوانده شدن مطالب کتب باعث سردرد و سرگیجه بیشتر آنان در حین مطالعه می‌شود.»

وی در پاسخ به این سؤال که «آیا در کنار ایجاد روش‌های نوین آموزش برای افراد نابینا، فراگیری خط بریل هنوز امری ضروری در آموزش شمرده می‌شود؟» اذعان می‌کند: «قطعاً موختن خط بریل از ضروریات یک دانش‌آموز نابینا است؛ چراکه ممکن است بیشتر افراد امکانات لازم برای استفاده از آموزش‌های نوین را در اختیار نداشته باشند و یا برای‌شان هزینه زیادی را دربر داشته باشد. دیگر دلیل اصلی این امر این است که انسان‌های بینا از طریق دیداری بیشترین اطلاعات را وارد ذهن خود کرده و به ذهن می‌سپارند، اما افراد نابینا که از این نعمت برخوردار نیستند از طریق تقویت حس لامسه و آموزش خط بریل اطلاعات را به ذهن سپرده و تثبیت می‌کنند.»

این کارشناس ارشد مدیریت آموزشی در پایان خاطر نشان می‌کند: «با توجه به اینکه بخش زیادی از آموزش به نابینایان از طریق حس لامسه صورت می‌گیرد، آموزش در دوران کرونا برای این دانش‌آموزان نیز مانند دیگر دانش‌آموزان و یا شاید بیشتر از آنها با مشکل مواجه شده است؛ زیرا همان‌طور که اطلاع دارید آموزش به لامسه و نقاط بریل نیاز دارد که باید حضوری انجام گیرد. به همین دلیل در اکثر موارد به خاطر تعداد محدود دانش‌آموزان، با رضایت والدین آموزش به صورت حضوری صورت می‌گیرد. البته آموزش به شکل مجازی و از طریق صوتی نیز ارائه می‌شود که نقاط بریل و تدریس به این طریق نیز آموزش داده می‌شود.»

خبر

آمار معلولان جسمی- حرکتی در تهران

مدیرکل بهزیستی استان تهران با بیان اینکه تعداد معلولان استان تهران برحسب نوع معلولیت، ۱۹۹ هزار و ۴۱۹ مورد گزارش شده است، اعلام کرد که بیشترین نوع معلولیت با ۶۷ هزار و ۷۳۷ مورد مربوط به معلولیت جسمی و حرکتی است که بیش از ۳۳ درصد معلولیت‌ها را شامل می‌شود.

امین شاهرخی با اشاره به اینکه ۱۴۸ هزار و ۹۴۷ فرد دارای معلولیت تحت پوشش بهزیستی استان تهران هستند، اظهار کرد: «۵۶ هزار و ۵۴۲ نفر (۳۸.۰۱ درصد) از این افراد را زنان و ۹۲ هزار و ۴۰۵ نفر (۶۱.۹۹ درصد) از این افراد را مردان تشکیل می‌دهند.»

مدیرکل بهزیستی استان تهران با بیان اینکه تعداد معلولان استان تهران برحسب نوع معلولیت، ۱۹۹ هزار و ۴۱۹ مورد گزارش شده است، یادآور شد: «طبق آمارها از این تعداد، ۶۷ هزار و ۷۳۷ مورد (۳۳.۹۵ درصد) دچار معلولیت جسمی و حرکتی، ۴۵ هزار و ۲۶۳ مورد (۲۲.۸۲ درصد) دچار معلولیت ذهنی، ۱۸ هزار و ۵۷۴ مورد (۹.۲۷ درصد) دچار معلولیت بینایی، ۲۵ هزار و ۳ مورد (۱۲.۵۴ درصد) دچار معلولیت شنوایی، ۱۲ هزار و ۵۲۹ مورد (۶.۲۲ درصد) دچار معلولیت اعصاب و روان و ۳۰ هزار و ۳۱۳ مورد (۱۵.۱۷ درصد) دچار معلولیت صوت و گفتار گزارش شده که در مجموع معادل ۱۹۹ هزار و ۴۱۹ مورد را شامل می‌شود.»

به گفته وی، تفاوت آمار در تعداد معلولان و نوع معلولیت به دلیل این است که یک فرد می‌تواند به یک یا چند نوع معلولیت دچار شده باشد. شاهرخی در ادامه به تعداد افراد دچار ضایعه نخاعی اشاره کرد و یادآور شد: «در مجموع ۳ هزار و ۵۴ نفر دچار ضایعه نخاعی هستند که از این تعداد ۷۲۴ نفر دچار ضایعه نخاعی گردنی، هزار و ۱۰۱ نفر دچار ضایعه نخاعی سینه‌ای، هزار و ۲۲۹ نفر دچار ضایعه نخاعی کمری هستند. از این تعداد نیز ۲ هزار و ۷۴۲ نفر حق پرستاری دریافت می‌کنند.»

وی در ادامه به تعداد سالمندان ثبت شده در حوزه توانبخشی استان تهران اشاره کرد و افزود: «بیش از ۲۴ هزار سالمند تحت پوشش سازمان بهزیستی هستند که از این تعداد ۹۸۷۰ نفر زن و ۱۴ هزار و ۵۹۲ نفر مرد هستند.»

مدیرکل بهزیستی استان تهران در ادامه به آمار مستمری بگیران و پشت نوبتی‌ها اشاره کرد و گفت: «در حال حاضر ۸۳ هزار و ۳۴۱ نفر از بهزیستی استان تهران مستمری می‌گیرند و ۳۱ هزار و ۳۳۱ نفر پشت نوبت برای دریافت مستمری هستند.»

شاهرخی در ادامه به دیگر خدمات سازمان بهزیستی استان به افراد دارای معلولیت اشاره کرد و توضیح داد: «در مجموع ۱۸ مرکز ارائه خدمات در منزل حوزه توانبخشی در سطح استان وجود دارد که به بیش از هزار نفر ارائه خدمت می‌کند. از این تعداد ۱۲ مورد از مراکز به مرکز بیماران روانی مزمن اختصاص دارد. همچنین ۹ مرکز توانبخشی و مراقبتی مبتنی بر خانواده در سطح استان وجود دارد که به ۴۵۹ نفر خدمت ارائه می‌دهد.»

ایرن واعظزاده روزنامه‌نگار

با توجه به اینکه بخش زیادی از آموزش به نابینایان از طریق حس لامسه صورت می‌گیرد، آموزش در دوران کرونا برای این دانش‌آموزان نیز مانند دیگر دانش‌آموزان و یا شاید بیشتر از آنها با مشکل مواجه شده است